

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти

**Навчально-методичний посібник
(для здобувачів вищої освіти
ступеня доктор філософії (PhD)
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки)**

Рівне–2021

Авторський знак П-89

УДК 378. 091. 12. 011. 3-051: 005. 336. 2 (072)

Пустовіт Г. П., Гудовсек О. А. Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти: навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії (PhD) спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Рівне: РДГУ, 2021. 172 с.

Розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри теорії і методики виховання РДГУ (Протокол № 8 від «30» червня 2021 року).

Рекомендовано до друку науково-технічною радою РДГУ (протокол № 2 від «30» червня 2021 року).

Рецензенти:

Сейко Н. А. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Федяєва В. Л. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

© РДГУ, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Програма навчальної дисципліни «Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти».....	5
ЛЕКЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ	14
Змістовий модуль I. Сутність професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти	14
Лекція 1. Поняття професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.	14
Лекція 2. Теоретичне підґрунтя професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.	26
Лекція 3. Організаційна складова професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.....	42
Лекція 4. Наукові засади професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.....	58
Лекція 5. Методичні аспекти професійно педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.....	70
Лекція 6. Структура професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.....	81
Змістовий модуль II. Компетентність і педагогічна майстерність викладача закладу вищої освіти	90
Лекція 7. Професійно-педагогічна майстерність викладача ЗВО.	90
Лекція 8. Виховна діяльність викладача ЗВО.....	99
Лекція 9. Комунікативна компетентність викладача закладу вищої освіти.....	112
Лекція 10. Професійна етика та педагогічний такт викладача.....	126
МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	140
Змістовий модуль I. Сутність професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти	140
Змістовий модуль II. Компетентність і педагогічна майстерність викладача закладу вищої освіти	152
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	159
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	164
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	166

ПЕРЕДМОВА

Розвиток вищої освіти в Україні спрямовано на забезпечення якості підготовки висококваліфікованого, компетентного фахівця відповідно до вимог держави, суспільства, потреб і здібностей особистості, що навчається.

Навчально-методичний посібник спрямований на формування у майбутніх докторів філософії (PhD) компетенцій щодо практичного оволодіння основними видами діяльності науково-педагогічного працівника, професійно-педагогічної компетентності у процесі теоретичної і практичної підготовки до майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Посібник має чітку структуру і складається з передмови, програми навчальної дисципліни, лекційного матеріалу, матеріалу до практичних занять, завдань для самостійної роботи, критеріїв оцінювання результатів навчання, підсумкового контролю.

Цей навчально-методичний посібник призначено здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD), науковцям, керівникам та науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти.

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Професійно-педагогічна компетентність
викладача закладу вищої освіти»

Програма вивчення навчальної дисципліни «Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти» розроблена відповідно до освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Галузь знань 01 Освіта/педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі ОНП. У навчальному плані підготовки здобувачів «третього (освітньо-наукового) рівня освіти ОНП Освітні, педагогічні науки навчальна дисципліна «Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти» займає місце поряд з навчальними дисциплінами «Актуальні проблеми освіти й педагогічної науки», «Теорія і методика викладання у вищій школі», «Методологія організації досліджень з освітніх, педагогічних наук».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль I. Сутність професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти

Змістовий модуль II. Компетентність і педагогічна майстерність викладача закладу вищої освіти

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти» є формування у здобувачів цілісного уявлення про структуру, зміст та особливості професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО, професійно-педагогічних компетенцій щодо практичного оволодіння основними видами діяльності науково-педагогічного працівника у процесі теоретичної і практичної підготовки.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти» є:

- ознайомлення здобувачів із сутністю професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО, її складовими та функціями;
- визначення методів формування і розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО;

- вироблення вміння у майбутніх викладачів ЗВО оцінювати рівень сформованості професійно-педагогічної компетентності;
- формування індивідуального стилю професійної педагогічної діяльності, педагогічної майстерності викладача ЗВО, здатності до самоконтролю та саморегуляції.

2. Очікувані результати навчання (базуються на результатах навчання, визначених відповідною освітньою програмою, та деталізуються)

Інтегральна компетентність

Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної освітньої діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики; застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення в галузі освіти й педагогіки.

Загальні компетентності (ЗК)

1) здатність до оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного світогляду на основі абстрактного мислення, критичного аналізу, оцінки, синтезу і генерування нових та складних ідей **(ЗК 1)**;

2) здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій школі, у наукових структурах/закладах; планувати та проводити навчальні заняття, використовуючи компетентнісний підхід; застосовувати знання у практичних ситуаціях **(ЗК 7)**;

3) здатність діяти ініціативно, соціально відповідально та свідомо, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, ефективно працювати в команді, цінувати та поважати різноманітності та мультикультурність, усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми **(ЗК 8)**.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

1) здатність до продукування нових ідей і розв'язання комплексних проблем в галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної освітньої діяльності, адекватно обирати й застосовувати сучасну методологію, методи й інструменти організації досліджень з освітніх, педагогічних наук для синтезу та аналізу

складних систем та явищ, використовувати наявні, модифікувати та створювати нові педагогічні технології для виконання завдань дослідження, перевіряти їх ефективність **(ФК 2)**;

2) здатність до диференціації педагогічної діяльності відповідно до специфіки професійних категорій, застосування педагогічних технологій у неперервній педагогічній освіті, упровадження інноваційних процесів у професійну освіту, розробки науково-методичного супроводу професійної підготовки компетентного фахівця; планувати, готувати та проводити освітні й наукові заходи **(ФК 3)**;

3) здатність планувати й організовувати освітній процес у вищій школі, проводити навчальні заняття та забезпечувати досягнення запланованих результатів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб здобувачів освіти, управляти педагогічним процесом, прогнозувати й оцінювати його результати, організовувати діяльність колективу, реалізовувати організаторські уміння викладача (мобілізаційні, інформатичні, розвивальні, орієнтаційні), **(ФК 4)**;

4) здатність конкретизувати цілі освіти й виховання та поетапну їх реалізацію в освітньому процесі ЗВО, розробляти й оновлювати програму навчальної дисципліни та методичні матеріали до них, здійснювати викладацьку діяльність в умовах формальної та неформальної освіти, дистанційного й змішаного навчання **(ФК 5)**;

5) здатність до різновекторного історико-педагогічного аналізу (історико-логічний, компаративний, ретроспективний, персоналістичний), до опрацювання джерельної бази дослідження; здатність адаптовувати та екстраполювати ідеї видатних педагогів у сучасну педагогічну практику, використовувати синергетичний підхід до осмислення освітніх, педагогічних явищ і процесів **(ФК 7)**;

6) здатність до вивчення та модернізації існуючих виховних систем та технологій у вітчизняній та зарубіжній педагогіці, розуміння процесів становлення особистості у процесі виховання та самовиховання, до аналізу соціокультурного середовища, проблем виховання особистості на різних вікових етапах, здійснювати особистісно орієнтований підхід до виховання дітей і молоді в умовах шкільної і позашкільної освіти, демонструвати навички розв'язання педагогічних конфліктів у різноманітних ситуаціях **(ФК 8)**.

Програмні результати навчання

1) демонструвати системний науковий і загальний культурний світогляд, професійну етику, пов'язувати загальнофілософські проблеми з вирішенням завдань, що виникають у професійній та

науково-інноваційній діяльності **(ПРН 1)**;

2) застосовувати сучасні інформаційні й комунікаційні технології, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та освітній діяльності, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури **(ПРН 5)**;

3) здійснювати професійну науково-педагогічну діяльність у вищій школі, у наукових структурах/закладах, формулювати зміст, цілі навчання, обирати способи їх досягнення, форми контролю, оцінювання; розробляти й вдосконалювати освітні програми **(ПРН 7)**;

4) здійснювати науково-методичний супровід професійної підготовки майбутніх фахівців, самостійної роботи здобувачів вищої освіти; розробляти й удосконалювати програми навчальних дисциплін, навчальні та методичні матеріали до них **(ПРН 11)**;

5) демонструвати навички наукової комунікації, застосовувати демократичні технології прийняття колективних рішень, враховуючи власні інтереси і потреби інших, використовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації **(ПРН 12)**;

6) демонструвати дотримання правил академічної доброчесності у наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності; підготувати запит на видачу документів, що засвідчують право автора; діяти на основі етичних міркувань (мотивів) **(ПРН 13)**;

7) демонструвати готовність до навчання упродовж життя, здатність адаптуватись до нових умов, до самоорганізації професійної діяльності; уміти визначати рівень особистісного і професійного розвитку, формувати програми самовдосконалення і саморозвитку **(ПРН 15)**;

8) діяти на основі дотримання принципу рівних можливостей, гендерного підходу, цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність **(ПРН 17)**.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години (4 кредити ЄКТС).

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

Тема 1. Поняття професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.

Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти. Напрями діяльності, функції, професійні завдання викладача ЗВО. Сутність професійної компетентності педагога. Структурні компоненти професійної компетентності викладача ЗВО. Професійно значущі особистісні якості викладача ЗВО та його компетенції.

Тема 2. Теоретичне підґрунтя професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.

Учасники освітнього процесу закладів вищої освіти. Педагогічні та науково-педагогічні працівники ЗВО. Основні посади науково-педагогічних і наукових працівників. Правові і нормативні основи функціонування ЗВО, права та обов'язки, робочий час викладача. Функції викладачів ЗВО. Підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників. Соціальні гарантії педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників закладів вищої освіти.

Тема 3. Організаційна складова професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти

Планування навчальної роботи. Підготовка та проведення різних форм навчальних занять. Умови ефективної підготовки та проведення семінарських занять. Організація та керівництво самостійно роботою, практичною підготовкою студентів.

Тема 4. Наукові засади професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти

Особливості організації наукової роботи викладача, її планування, проведення та оформлення результатів. Посилення кадрового потенціалу. Підготовка та захист дисертаційного дослідження. Педагогічні умови ефективної організації та керівництва науково-дослідною роботою студентів.

Тема 5. Методичні аспекти професійно педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти

Форми методичної роботи (індивідуальна, групова, фронтальна) та їх характеристика. Робоча навчальна програма з дисципліни, її структура та вимоги до складання. Вимоги до тексту лекцій, методичних розробок, семінарських занять. Зміст та вимоги щодо підготовки викладача до проведення поточного, модульного та семестрового контролю навчальних досягнень студентів.

Тема 6. Структура професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти

Психолого-педагогічна структура діяльності викладача закладу вищої освіти. Практичне здійснення конкретних педагогічних заходів. Формування готовності студентів до науково-дослідної та самоосвітньої діяльності. Професіограма викладача ЗВО та характеристика її окремих компонентів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тема 7. Професійно-педагогічна майстерність викладача ЗВО.

Педагогічна майстерність викладача ЗВО – основа його компетентності. Елементи педагогічної майстерності: гуманістична спрямованість, професійне знання, педагогічні здібності, педагогічна техніка. Компоненти педагогічної компетентності. Культура професійного мовлення викладача ЗВО.

Тема 8. Виховна діяльність викладача ЗВО.

Зміст, напрями та форми виховної роботи зі студентами. Методи виховної роботи зі студентами. Система роботи куратора академічної групи. Форми взаємодії викладача з органами студентського самоврядування.

Тема 9. Комунікативна компетентність викладача закладу вищої освіти

Складові комунікативної компетентності. Вербальні та невербальні засоби комунікації. Види спілкування. Стилі спілкування викладача закладу вищої освіти. Основні вміння спілкування викладача та студента.

Тема 10. Професійна етика та педагогічний такт викладача

Педагогічна мораль та педагогічна етика. Етичний кодекс викладача ЗВО. Моральні норми ставлення педагога до своєї праці. Педагогічний такт і педагогічна тактика викладача закладу вищої освіти. Принципи педагогічного такту.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Віаніс-Трофименко К. Б., Лісовенко Г. В. Підвищення професійної компетентності педагога. Х.арків: Вид. Група «Основа», 2007. 176 с.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача. Київ, 2005. 336 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови 170 000 слів [укл. і головн. ред. В. Т. Бусел]. Київ: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
4. Галузяк В. М. Педагогіка: Навчальний посібник. 5-е вид., випр. І доп. / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. Вінниця: ТОВфірма «Планер», 2012. 400 с.
5. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. 331 с.
6. Добродін В. Г. Педагогічна майстерність учителя. Київ, 2006. 520 с.
7. Жорнова О. І. Методична компетентність викладача ЗВО: навч. посіб. Київ: Інтерсервіс, 2013. 335 с.
8. Зварич І. М. Теоретичні і методичні основи оцінювання педагогічної компетентності викладачів США: навч. посіб. Київ: Фенікс, 2012. 144 с.
9. Козлов Д. О. Управлінська компетентність викладача: теорія і практика формування: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 207 с.
10. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навчальний посібник / за ред. І. Л. Холковської. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.
11. Субіна О. О. Формування соціальної компетентності майбутніх викладачів в умовах професійної підготовки: монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 207 с.
12. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток омунікативної компетентності викладача». Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. 240 с
13. Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів : тренінг-курс для викл. ун-ту: [посібник] / [Л. О. Савенкова та ін.] ; за ред.

Л. О. Савенкової, Г. М. Романової ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2011. 390 с.

Допоміжна:

1. Боднарук І. І. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців як педагогічна проблема сучасної вищої школи. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2017. Вип. 3.

2. Головань М. С. Компетентнісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти. *Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне: РДГУ, 2011. Випуск 1. С. 53–56.

3. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. №8. С. 224-233.

4. Драч І. Компетентність фахівця як теоретична проблема. *Нова педагогічна думка*, 2013. № 3. С. 41-44.

5. Єрмаков І. Феномен компетентнісно спрямованої освіти. *Школа*, 2006. №12. С.5-7.

6. Касярум К. В. Комунікативна компетентність викладача вищої школи. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2013. № 2. С. 24-27.

7. Кучай О. В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти. *Рідна школа*. 2009. №11. С. 44-48.

8. Мацук Л. Педагогічна компетентність як чинник професійної діяльності та майстерності педагога. *Освітній простір України*. 2016. Вип. 7. С. 82-87.

9. Пузирьов Є. В., Жавко О. А. Формування соціально-психологічної компетентності викладача. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2012. № 1. С. 133-135.

10. Тищенко В. М. Викладач вищої школи: феномен професії: монографія. Львів: Сполом, 2006. 398 с.

11. Ярмола І. К. Компетенція та компетентність викладача вищої школи як складові його інноваційного розвитку. *Запорожський медичинський журнал*. 2013. № 5. С. 116–118

Інформаційні (інтернет) ресурси

1. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=REF&P21DBN=REF&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID

2. <http://www.nplu.org/>
3. <http://osvita.ua/>
4. <http://www.metodkabinet.eu/Bibliopedagog.html>
5. <http://chl.kiev.ua/cgi-bin/sp/search/index.php>
6. <http://journals.uran.ua/search/category/249>
7. <http://paidagogos.com/>
8. <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/pages/view/aboutJournal#official>

Навчальне видання

**Професійно-педагогічна компетентність
викладача закладу вищої освіти**

**Навчально-методичний посібник
(для здобувачів вищої освіти
ступеня доктор філософії (PhD)
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки)**

Комп'ютерний набір та верстка: Бабяр А. А.

Підписано до друку: 30.06.2021

Тираж 50 прим.

Замовлення № 34-20/26

Кафедра теорії і методики виховання РДГУ.

Україна, 33000,

м. Рівне, Пластова, 29.

Тел. (0362) 63-33-34

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
VPM-ПОЛІГРАФ
вул. Київська, 36, м. Рівне, 33027;
тел.: 0800-33-51-57